

De Juliana van Stolberg penning

Een muurbloempje van tante Gra

In 1973 kwam ik in het bezit van het penningenkastje van mijn tante Gra, voluit Gerharda Johanna Wilhelmina Rueb (Breda 1885 - Den Haag 1972). Tante was beeldhouwerster en maakte ook penningen en plaquettes. In het kastje zat een bonte verzameling penningen, waarvan er 24 door tante waren gemaakt. Ze lagen gewoon in laatjes zonder toelichting, beschrijving of wat dan ook. En zo kwam ik de plaquettepenning van Juliana van Stolberg tegen. Hij staat niet vermeld in het standaardboek *Gra Rueb, een beeldhouweres* ('s-Gravenhage, 1946) door Cornelis Veth. Maar het monogram GR staat erop, dus is hij door tante gemaakt. Ik had geen idee wat tante met Juliana van Stolberg had. Dat zijzelf geen opdrachtgeefster kan zijn geweest ligt voor de hand, maar wie was dat dan wel?

In het Geldmuseum, Utrecht (voormalige collectie Koninklijk Penningkabinet) staat de van Stolberg-penning onder nummer 1927-032 ingeschreven met de toevoeging: 'Ter herinnering aan de eerste steenlegging van het gedenkteken te Den Haag op 30 april 1927'. Het waarom van de penning was daarmee wel duidelijk. Maar er is meer. Bij het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD), Den Haag vond ik een mapje van tante, waarin melding wordt gedaan van nog twee andere uitvoeringen: één als een wandversiering gemonteerd op hout en één als pressepapier gemonteerd op marmer. En ... er zat een krantenartikel met een foto van het standbeeld in haar mapje. Tot mijn verbazing leek die helemaal niet op mijn penning. Ik besloot daarom het beeld eens in levende lijve te gaan bekijken; het staat gelukkig niet ver van het RKD.

Op het beeld staat 'B. Ingen-Housz sculpt'. Het blijkt dus helemaal niet gemaakt te zijn door tante. Waarom heeft tante een plaquette gemaakt voor een monument van een ander? Er moet daarom ergens iets mis zijn gegaan bij de beschrijving van het Geldmuseum of bij het maken van het beeld.

Nu ik een handvat had, kon ik proberen via het monument antwoorden te vinden. Achter de computer doorzocht ik de gedigitaliseerde krantencollectie van de Koninklijke Bibliotheek en vond dat er in 1924 plannen bestonden 'het kleine monument op het Juliana van Stolbergplein, een fonteintje, dat daar opgericht is als herinnering aan de geboorte van prinses Juliana, te vervangen door een borstbeeld van Juliana van Stolberg, de stamvrouwe van het Oranjehuis'. Er kwamen meer krantenstukjes langs, maar duidelijkheid schiepen zij niet. Ik besloot daarom naar het Gemeentearchief van Den Haag te gaan waar twee archiefstukken liggen met de beschrijving 'Nationaal comité gedenk-

HANS RUEB

Gra Rueb, Juliana van Stolberg-penning, 1927 (1/2 ware grootte)

B. Ingen-Housz,
Juliana van Stolberg
monument, vóór 1934

teken Juliana Gravin van Stolberg, 1924-1931' (toegang 0093-1, inv. 1 en 2).

De 'Oude Hagenaar' (M. Jochems) kreeg het balletje aan het rollen door zijn idee een monument op te richten te ventileren. Het gevolg was dat er in 1925 het Nationaal Comité tot het oprichten van een gedenkteken ter herinnering aan Juliana van Stolberg werd opgericht onder voorzitterschap van gepensioneerd Luitenant-Generaal Ph.W. Weber. Het monument werd gezien als 'een eereschuld van Nederland aan Juliana van Stolberg', want 'Juliana van Stolberg is de Stammoeder, de Moeder van den Vader des Vaderlands, de incarnatie van de liefde, de trouw, de standvastigheid, de zelfverloochening en opoffering, de vroomheid, aangewend ten bate der Nederlanders'. Dit liet aan duidelijkheid weinig te wensen over. Er werden provinciale en plaatselijke comités in het leven geroepen. Het Nationale Comité mocht met recht nationaal heten want 'het was onderverdeeld in afzonderlijke lichamen voor Amsterdam,

Rotterdam, Den Haag, de elf provinciën, Oost- en West-Indië en bovendien werden 39 gezantschappen, 16 consuls-generaal, 31 consuls en 10 vice-consuls aangeschreven, zoodat praktisch gesproken iedere Nederlander in staat is gesteld bij te dragen aan dit gedenkteeken.' Maar toch minder nationaal dan het oogde. Omdat het comité Juliana van Stolberg als een heldin van het protestantse geloof neerzette, schoot het monument in het verkeerde keelgat van het 'roomse' deel van de natie. Een standaardreactie die toentertijd door katholieke en protestantse partijen geëtaleerd werd. Uit een 'zeer vertrouwelijke' notitie blijkt dat men dit wel zorgelijk vond, maar de gemiste inkomsten als nog vervelender ervoer.

Ondanks deze tegenslagen begon de fondswerving op gang te komen. En er was het initiatief van Koninklijke-Begeer (voorheen N.V. Ateliers voor edelsmid- en penningkunst). Dit bedrijf stelde voor 'namens uw Comité te doen verkopen een gedenkpenning van Juliana van Stolberg.' Begeer zou de benodigde stempels maken en zich belasten met de verkoop. Er werd voorgesteld een penning van 60 mm doorsnede te maken en in brons uit te voeren voor *f* 3,50 en in zilver *f* 20. Er zou *f* 0,50 per bronzen en *f* 5 per zilveren penning aan het comité worden afgedragen. En verder zou het risico van deze uitgifte door Begeer worden genomen. Eventuele winst zou het comité ten goede komen.

Het comité was vereerd met de belangstelling, maar zag er niets in, 'aangezien het aantal verkochte exemplaren vermoedelijk zeer gering zal zijn, kan dezerzijde niet gedeeld worden in Uwe inzichten ten aanzien van het groote financieel voordeel voor het Comité daaraan verbonden en wordt het derhalve niet noodig geoordeeld, dat het ten verkoop aanbieden van de door U bedoelde penningen, zal geschieden met medewerking, en onder aanbeveling van het meergenoemde Nationaal Comité'.

Naast het inzamelen van het benodigde geld schreef het comité een besloten prijskamp uit voor een ‘symbolisch gedenkteken’. Vier kunstenaars werd gevraagd een ontwerp in te leveren: B.A.M. Ingen Housz, Theo van Reyn (aanvankelijk was voor hem Hildo Krop uitgenodigd, maar die was verhinderd), Wenckenbach (in eerste instantie werd H. Wenckenbach uitgenodigd, maar dat was de verkeerde Wenckenbach, want het moest natuurlijk L.O. zijn) en mej. Rueb. Tante is onder voorwaarden ingegaan op de uitnodiging. Welke die zijn geweest heb ik niet teruggevonden, maar ongetwijfeld zal daar een correcte schrijfwijze van haar achternaam bij zijn geweest die tot dan toe stevast Reub was. Ze moesten vóór 1 december 1926 een ontwerp voor een monument indienen. Het moest een gedenkteken zijn, vooral geen standbeeld dat als een ‘menschvereering’ zou worden gezien. De locatie is inmiddels het Louise de Colignyplein geworden.

Met het uitschrijven van de prijsvraag ontstond er een probleem met de Permanente Prijsvraag-Commissie (PPC). Een aantal beroepsgroepen had zich verenigd in de PPC om prijsvragen in kunst en architectuur eerlijker te laten verlopen. Er was daartoe een reglement opgesteld waaraan een prijsvraag moest voldoen. En daar voldeed de opzet van deze prijsvraag niet aan. En één van de eisen was dat er een deskundige en onafhankelijke jury moest zijn. Een jury werd gevormd en onder andere H.E. van Gelder, in de hoedanigheid van directeur van de dienst voor Kunsten en Wetenschappen der gemeente 's-Gravenhage, en J.C. Altorf, een beeldhouwer, namen er zitting in. De prijsvraag werd in lijn met de PPC-regels uitgeschreven en nu stond niets meer een goede prijsvraag in de weg. De opdracht werd enigszins gewijzigd: in het gedenkteken moest, in welke vorm dan ook, een beeltenis van Juliana worden opgenomen, hetzij in de vorm

Gra Rueb, ontwerp Juliana van Stolberg monument (Bouwkundig Weekblad en Architectura 7 mei 1927)

van een buste, hetzij die van een reliëfportret.

Tante ging een verbintenis aan met de architect J.M.Luthmann. Dat deed zij waarschijnlijk omdat de omgeving en plaatsing van het monument een belangrijke rol speelden. Hun ontwerp zou het hele plein in beslag nemen. Om een lang verhaal kort te maken: tante en Luthmann wonnen niet. Bijna unaniem werd Ingen Housz als winnaar aangewezen en dat verklaart dan waarom zijn naam op het beeld staat en niet die van tante. Uit het juryrapport: ‘met byzondere belangstelling maakte de jury kennis met het ontwerp “zwijger” [de werknaam van het ontwerp van tante], dat boeit door den architectonische opzet welke aan het plein ongetwijfeld een zeer fraai en byzonder karakter zou geven. Ook de detail-uitvoering van het beeldhouwwerk billijkt de verwachting, dat een gedenkteken zal worden verkregen van beteekenis. Daartegenover staat echter, dat hoezeer de voorgestelde deugden Juliana van Stolberg sierden, deze toch niet haar uitsluitend eigendom zijn en haar niet zóózeer boven ander vorstinnen verheffen dat een gedenkteken van haar daarom gewettigd is. Het aanbrenge van haar borstbeeld in bronsreliëf geeft daaraan niet voldoende kracht. Men zou zonder bezwaar het reliëf door een ander kunnen vervangen; het geheel mist de typische karakteristiek die de figuur van Juliana van Stolberg onderscheidde.’ Een troostend woord voor tante stond in *De Tijd* van 24 januari 1927: ‘Het mooiste, artistiekste, edelste ontwerp - jammer, dat

het niet bekroond is geworden! - is dat van mej. Rueb.’

Tante had verloren, maar ik was toch een stapje verder want in het juryrapport was sprake van een bronsreliëf en dat is mijn penning ook. Helaas zaten er van de niet-winnende ontwerpen geen foto's of tekeningen in de archiefmap. Wel de vermelding dat de ontwerpen in de Koninklijke Kunstzaal Kleykamp tentoongesteld zouden worden. In de archiefmap van Kleykamp in het RKD is hierover niets van terug te vinden. Ook in het boekje *Kleykamp – de geschiedenis van een kunsthandel* (Zwolle/Den Haag, 2008) waarin opgenomen een overzicht van de tentoonstellingen, stond hier niets over.

En toen kwam ik, weer in het krantenarchief (*Vaderland* van 14 mei 1927), tegen dat in het blad *Bouwkundig Weekblad en Architectura* nr 19 (1927) ‘afbeeldingen waren opgenomen van het Juliana van Stolberg-monument van architect J. Luthmann en de beeldhouwster J.G.I.W. Rueb.’ In het Nederlands Architectuurinstituut (NAI), Rotterdam hebben ze een exemplaar van het blad. Daar in stond een plaatje waarop, met wat goede wil, op de muur de plaquette van Juliana van Stolberg te herkennen is.

Tenslotte vond ik in *Het Vaderland* van 16 april 1927 dat Begeer een portretplaquette van Juliana van Stolberg op de markt bracht. Deze staat beschreven in *Ateliers voor Edelsmeed- en Penningkunst v/h ‘Koninklijke-Begeer’ deel III: 1925-1934* van W.K.F. Zwierzina onder nummer 130: ‘Links gewend portret, kniestuk van JULIANA VAN STOLBERG, op de afsnede naam, waarboven: 1506 1580. modellé van Mej G.J.W.RUEB. 116 x 78 m.M. Met als bijschrift: op 30 April 1927 werd de eerste steen gelegd voor het Standbeeld dezer vorstin met haar zonen op het LOUISE DE COLIGNY-plein te ‘s-Gravenhage’.

Ik denk dat de verwarrende omschrijving in het Geldmuseum hier haar oorsprong heeft. De penning is volgens mij niet uitgegeven ter gelegenheid van de eerste steenlegging, maar gewoon omdat het zonde was dat er niets met het afgewezen ontwerp van het monument werd gedaan. Bovendien moest er brood op de plank komen en de perikelen rond het monument konden er een mooi etiket op plakken. En de vraag wie de opdrachtgever voor deze penning was? Nou, die was er niet, de penning lag nog op de plank als een restant van een niet-gewonnen prijsvraag. ■

Het enige Nederlandstalige tweemaandelijks tijdschrift voor
Numismatiek en Penningkunst

De Beeldenaar

aanmelden als abonnee:

Postbus 11, 3500 AA Utrecht / info@debeeldenaar.nl